

שיחת החג

יוצא-לאור עלי-ידי
צעירי-אגודת-חב"ד - המרכז (ע"ר)
ת"ד 14 כפר חב"ד 72915,
טל': 03-9606169, פקס: 03-9607588
עיבוד ועריכה: שניאור-זלמן רודמן

ממעיינות תורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש

"מוסיף והולך" או "פוחת הולך"? תלוי מי נברא תחילה, השמים או הארץ

מחלוקת בית-הלל ובית-שמאי לגבי מספר הנרות שמדליקים בחנוכה נובעת ממחלוקת עקרונית יותר, העומדת ביסודן של מחלוקות נוספות ביניהם בש"ס ● ובכל-זאת יש חידוש מיוחד במחלוקתם בעניין נרות חנוכה על-פני רוב המחלוקות האחרות ● הייתכן כי נעדיף את הפוטנציאל על פני מימוש? מדוע שונה הגדרת המושג "יום" בחנוכה מבסתם ימים? ואיך כל זה מתקשר למחלוקת במסכת עירובין, אם "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא" או שמא "נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא"? ● עיון בסוגיית נרות חנוכה, למהדרין מן המהדרין

"טמאים ביד טהורים" – עידוד גדול לזמננו

בתפילת "ועל הניסים" מתואר נס הניצחון במלחמה במילים - "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך".

וכבר תמהו על כך המפרשים: הנס של ניצחון החלשים על הגיבורים ושל המעטים על הרבים - מובן בפשטות; אך מהו הפלא בניצחון הטהורים על הטמאים, הצדיקים על הרשעים ועוסקי תורתך על הזדים? כלום טבעי שיד הטמאים, הרשעים והזדים תגבר על יד הטהורים, הצדיקים והעוסקים בתורה עד שכשקרה ההפך זהו נס?!

המפרשים ניסו ליישב זאת בכמה אופנים. יש מי שתירץ כי אמנם חידוש יש בנצחונם של "עוסקי תורתך" על ה"זדים", וזאת על-פי הנאמר שהתורה "מתשת כוחו של אדם".

אולם תירוץ זה אינו מיישב את שאלת "הטהורים" ו"הצדיקים". מלבד זאת, קשה להניח שכל הלוחמים עסקו בתורה באופן של "תורתם אומנותם" עד שהתורה הטישה אותם; סביר יותר לומר כי הביטוי "עוסקי תורתך" נאמר על מנהיגי החשמונאים. יתר על כן, ייתכן כי ההגדרה "עוסקי תורתך" בענייננו חלה (לא רק על מי ש"תורתם אומנותם", אלא אף) על כל לומדי התורה לדרגותיהם (כשם שכל אחד ואחד מישראל מחוייב בכרכות התורה ובהן ברכת "לעסוק בדברי תורה") - וחזרת השאלה לקדמותה.

ויש לבאר זאת בדרך אחרת: ידוע כי אף שהגזירות נגד דת ישראל באותם ימים ("להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך") נגזרו על-ידי "מלכות יוון הרשעה", מכל מקום גזרות אלה זכו לסיוע ולהעצמה על-ידי היהודים ה"מתיוונים", שאימצו בחדווה את אורחות חייהם של היוונים.

את הפיסקה הנ"ל ("ב"ועל הניסים") יש לחלק אפוא לשניים: "מסרת גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים", הכוונה למפלת היוונים בידי היהודים. לעומת זאת, "וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך", הכוונה היא לתבוסת היהודים ה"מתיוונים" לפני החשמונאים.

לפי זה מובן היטב גודל החידוש בכך, ומשני היבטים: (א) היהודים (ה"חלשים" וה"מעטים") גברו על היוונים (ה"גיבורים" וה"רבים") וזאת אף על-פי שהאחרונים קיבלו סיוע מה"מתיוונים" (ה"טמאים" ה"רשעים" וה"זדים"), (ב) הקב"ה עשה נס לעמו על-אף העובדה שחלקים ניכרים ממנו היו "טמאים", "רשעים" ו"זדים".

מכאן עידוד גדול לדבקים בדרך ה', בכל הדורות ועד לדורנו זה. לעיתים עלולים ליפול ברוח נוכח העובדה שרוב העם אינו הולך בדרך התורה והמצוות. מלמדים אותנו ימי החנוכה, כי כאשר הטהורים, הצדיקים והעוסקים בתורה נאמנים לדרךם עד תום ומוכנים למסור עליה את נפשם, סופם לגבור על כל השאר (ובפרט שבדורנו מדובר ב"תינוקות שנשבו"), וזוכים ל"תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה", בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי משיח צדקנו.

ב

סוגיית נר חנוכה (שבת כא, ב) נאמר: "תנו רבנן, מצוות חנוכה - נר איש וביתו; והמהדרין - נר לכל אחד ואחד; והמהדרין מן המהדרין - בית שמאי אומרים, יום ראשון מדליק שמונה, מכאן ואילך פוחת והולך ובית הלל אומרים, יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולא... טעמא דבית שמאי - כנגד ימים הנכנסים וטעמא דבית הלל - כנגד ימים היוצאים".

ההלכה, כידוע, היא כבית הלל, שמתחילים בהדלקת נר יחיד ובכל יום ויום "מוסיף והולך". הטעם הוא, כאמור - "כנגד ימים היוצאים". כלומר, מספר הנרות מקביל למניין ימי החנוכה החולפים.

ויש לומר כי ביסודה של מחלוקת זו בין בית הלל לבית שמאי קיימת מחלוקת עקרונית יותר - האם הולכים אחר ה'בכוח' או אחר ה'בפועל'. 'בכוח' היינו מה שצפוי להתרחש ו'בפועל' הוא מה שכבר התרחש. במילים אחרות, 'בכוח' הוא הפוטנציאל העתידי הגלום בהווה, ו'בפועל' היינו מימושו המעשי של הפוטנציאל. בית הלל סוברים שהעיקר הוא ה'בפועל', ועל כן נקבע מספר הנרות לפי מניין ימי החג שכבר חלפו בפועל (בערב הראשון - נר אחד, בערב השני - שני נרות וכן הלאה). לעומתם, בית שמאי מיחסים משמעות רבה לשלב ה'בכוח' ולכן, לשיטתם, מדליקים נרות כמספר הימים העתידים לבוא (כאשר לפנינו כל שמונת הימים - שמונה נרות, כשנותרו רק שבעה ימים - שבעה נרות וכך הלאה).

ויש להוסיף עוד, כי מחלוקת עקרונית זו ('בכוח' או 'בפועל') טמונה כבר בגוף מאורע הנס עצמו - "נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים":

מלכתחילה, בזמן התרחשות הנס בפועל, היה זה באופן ד"מוסיף והולך", שהרי מדי יום גדל מספר הימים שבהם התרחש (בפועל) הנס. בדיעבד, לעומת זאת, התברר למפרע כי ביום הראשון היה לשמן כוח לדלוק שמונה ימים, ביום השני נחסר מכוחו, ביום השלישי פחת כוחו עוד וכן הלאה - "פוחת והולך".

ובאמת, רעיון זה מופיע ב'בית האוצר' להרב יוסף ענגל ובספר 'לאור ההלכה' להרב יוסף זווין. ויש להוסיף עוד ולבאר על יסוד זה מחלוקות נוספות בש"ס בין בית שמאי לבית הלל.

עוקצין, ראש-השנה, חגיגה

המשנה במסכת עוקצין (פרק ג, משנה ח) אומרת: "דגים, מאימתי מקבלים טומאה? בית שמאי אומרים, משיצודו ובית הלל אומרים, משימותו". כלומר, הדין הוא שדגים כל עוד הם חיים, אינם מקבלים טומאה. נשאלת השאלה, מאיזה רגע מפסיקים הדגים להיחשב חיים ונעשים מקבלי טומאה? בית הלל אומרים - מרגע מותם. בית שמאי סוברים - מרגע שניצודו ופרשו מהמים, מקום חיותם, הרי הם כמתים ונעשים מקבלי טומאה. ויש לומר שגם כאן המחלוקת היא, מה קובע - ה'בכוח' או ה'בפועל'. לפי בית הלל מקבלים הדגים טומאה רק לאחר שמתו בפועל. אך לפי בית שמאי, מכיוון שהוצאת הדגים מן המים טומנת בחובה ('בכוח') מוות, הרי כבר עתה הם 'חשובים כמתים'.

שלוש משניות לאחר מכן (שם פרק ג, משנה יא) חולקים בית הלל ובית שמאי בשאלה - "חלות דבש, מאימתי מיטמאות משום משקה?". ואומרת המשנה, "בית שמאי אומרים, משיהרהר (או לפי גירסה אחרת, משיחרחח); בית הלל אומרים, משירסק".

פירוש הדברים: דבש נוזלי הוא אחד משבעת המשקין שמקבלים

טומאה ומכשירים דברים אחרים לקבלת טומאה. השאלה היא באיזה שלב מקבלות חלות הדבש המוצקות דין של משקה? בית הלל אומרים "משירסק", כלומר משעה שהחלות יהפכו בפועל לנוזליות. לעומתם בית שמאי סוברים כי ברגע שבו גמלה ההחלטה לרסקן (או לפי הגירסה "משיחרחח" - ברגע שהובא לכוורת עשן כדי להבריח מתוכה את הדבורים) יש כאן כבר פוטנציאל לדבש נוזלי וממילא חלות הדבש מקבלות דין של משקה המקבל טומאה. הנה לנו אפוא מחלוקת נוספת של 'בכוח' או 'בפועל'.

דוגמה נוספת: בתחילת מסכת ראש השנה אומרת המשנה - "באחד בשבט ראש השנה לאילן, כדברי בית שמאי. בית הלל אומרים, בחמישה עשר בו". ומוסבר (תלמוד ירושלמי ראש השנה פרק א, הלכה ב) שנקודת המחלוקת היא עד איזה תאריך בשנה החדשה 'חיים' (האילנות) ממי השנה שעברה". בית שמאי סוברים שנקודת הזמן הגבולית היא אחד בשבט, ואילו בית הלל סוברים שאף אילנות שחנטם הייתה לאחר מכן - עד ט"ו בשבט - יונקים עדיין ממי השנה שעברה.

ויש לומר כי גם במחלוקת זו הולכים בית הלל ובית שמאי לשיטתם בעניין 'בכוח' או 'בפועל':

כלומר, הן בית הלל והן בית שמאי מסכימים שהאילן יונק מגשמים שירדו עד ארבעה חודשים לאחר. השאלה היא מתי מתחילים למנות ארבעה חודשים אלה. והתשובה העקרונית על כך היא (ובכך עדיין אין מחלוקת) - מהיום שבו נידונים האילנות על המים. כאן מתעוררת מחלוקת בין בית שמאי לבית הלל - איזה יום יש להחשיב כיום הדין של האילנות. דהנה, כידוע, בראש השנה (א' בתשרי) נידון כל העולם כולו ודין זה כולל את כל סוגי השפע למיניו, גם מים. אולם דין זה (בראש השנה) על המים הוא בכוח ובהעלם בלבד, בה בשעה שגזר הדין הגלוי על המים ניתן בפועל רק ב"חג" (סוכות) - ט"ו בתשרי.

לאור הנ"ל נמצא אפוא, כי בית הלל מונים ארבעה חודשים מהיום שבו נידון העולם על המים בפועל וזהו ט"ו בתשרי; על כן ראש השנה לאילנות הוא ט"ו בשבט. לעומת זאת בית שמאי מונים ארבעה חודשים מיום הדין בכוח (ובהעלם) על המים, שהוא א' בתשרי ועל כן ראש השנה לאילנות (לשיטתם) הוא אחד בשבט.

דוגמה רביעית: במסכת פסחים (פרק י, משנה ו) נאמר במשנה: "עד היכן הוא אומר ('הלל' בליל פסח, קודם אכילת הקרבן)? בית שמאי אומרים (שצריך לומר רק פרק ראשון) עד 'אם הבנים שמחה'; בית הלל אומרים (שממשיך ואומר גם פרק שני, 'בצאת ישראל ממצרים') עד 'חלמיש למעיינו מים'". ובירושלמי (פסחים פרק י, הלכה ה) נאמר: "אמרו להם בית שמאי, וכי יצאו בני ישראל ממצרים (קודם אכילת הפסח) שהוא מזכיר (לשיטתכם) יציאת מצרים?! אמרו להם בית הלל, 'גם) אילו ממתין עד קרות הגבר (עד הבוקר) עדיין לא הגיעו לחצי גאולה; היאך (אפוא) מזכירים גאולה (לשיטתכם), מיד לאחר אכילת הפסח) ועדיין לא נגאלו? והלוא לא יצאו אלא בחצי היום...! אלא (מסכמים בית הלל ואומרים), מכיוון שהתחיל במצווה - אומרים לו, מִרְק (גמור)!"

מה באמת יענו בית שמאי על שאלת בית הלל?

ויש לומר שבית שמאי הולכים לשיטתם (בעניין 'בכוח') ועל כן הם סוברים כי לאחר אכילת הפסח, אף כי עדיין לא יצאו בני ישראל ממצרים בפועל, מכל מקום, מכיוון שהמצרים כבר נתנו את רשותם ליציאת בני ישראל מארצם, הרי זה 'בכוח' כאילו כבר יצאו ממצרים ומשום כך (בשלב הזה) אפשר להזכיר יציאת מצרים. ולעומתם בית הלל סוברים שאין לראות בעצם מתן הרשות (של המצרים) כאילו כבר

ב(כוח הצומח) של הזרע הקטן, נעלה ושלם יותר מכפי שיהיה בתור עץ בפועל.

קדימות בזמן או במהות

אולם הא גופא צריך להבין - מניין נובעת מחלוקתם זו של בית שמאי ההולכים אחר ה'בכוח' לבית הלל ההולכים אחר ה'בפועל'? ויש לומר כי ביסוד מחלוקת זו עומדת מחלוקת יסודית בשאלה קדמונית עוד יותר:

הגמרא במסכת חגיגה (יב,א) מביאה מחלוקת של הצדדים בדבר סדר בריאת העולם. "בית שמאי אומרים, שמים נבראו תחילה ואחר כך נבראת ארץ... ובית הלל אומרים, ארץ נבראת תחילה ואחר כך שמים... אמרו להם בית הלל לבית שמאי, לדבריכם, אדם בונה עלייה ואחר כך בונה (תחתיה) בית?! (שנאמר 'הבונה בשמים מעליותיו ואגודתו על ארץ יסדה'). אמרו להם בית שמאי לבית הלל, לדבריכם, אדם עושה שרפרף ואחר כך עושה כיסא?! (שנאמר 'כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הרום רגליי')."

המהרש"א על אתר השווה את מחלוקתם בעניין הבריאה לשאלת הפנימי והחיצוני (על-דרך פרי וקליפתו): "אם נאמר שהפנימי אשר בתוכה הוא העיקר ונברא תחילה, ואחר כך נתגדלו והלכו עליו קליפות החיצונות, והם אינם אלא שומרים לפנימי; או שנאמר הפך זה, כי החיצונות הן גדולות ונבראו תחילה, ובזולתו ייפסדו גם הפנימיים כי הוא שומר עליהם, ואחר כך בתוכו יתגדלו הפנימיים."

מוסיף ומבאר המהרש"א: "לדעת בית שמאי הגרמיות השמימיות המקיפים את העולם... הם העיקר, וממנו התחיל המציאות להרחיב ולהלך מלמעלה למטה עד לארץ שהוא האמצעי בתוך היסודות הפשוטות... ודעת בית הלל היפך... כי הארץ הוא המרכז אשר עליו יסתובבו כולם והוא העיקר כי הם אינם אלא כשומרים ומשמשים אליה, ועל-כן בה התחיל המציאות והיה הולך ומרחיב עד מציאות השמים והגלגלים."

וצריך להבין:

(א) ידועים דברי חז"ל שכל הבריאה כולה (השמים והארץ) אינה אלא בשביל ישראל ובשביל התורה. ומכיוון שהן התורה (שהיא "מן השמים") ניתנה בארץ דווקא, והן ישראל (שנשמותיהם חצובות מתחת כיסא הכבוד, שהוא ב"ערכות" ד"אקרי שמים") ירדו למטה בארץ דווקא - על כורחך שעיקר כוונת הבריאה היא הארץ; וכיצד אפוא סוברים בית שמאי שעיקר כוונת הבריאה היא השמים, ואילו הארץ טפלה בלבד לשמים כשרפרף לפני כיסא?

(ב) לאידך גיסא יש להקשות על בית הלל - גם אם נאמר כי כוונת הבריאה היא הארץ, עדיין אין מזה הוכחה ש"ארץ נבראת תחילה"; ואדרבה, יש לומר שבריאת השמים קדמה לבריאת הארץ בתור הכנה לתכלית העיקרית (שהיא, כאמור, הארץ), ועל-דרך מה שכל הבריאה כולה קדמה לבריאת האדם (נזר הבריאה ותכליתה) - כדי שימצא הכול מוכן לפניו!

ויש לומר הביאור בזה - לכולי עלמא (גם לבית שמאי) היעד העיקרי של הבריאה הוא הארץ (שלכן ניתנה התורה בארץ דווקא). ולכולי עלמא סדר הבריאה בפועל היה מלמעלה למטה (דהיינו קודם נבראו השמים ורק לאחר מכן הארץ). והמחלוקת היא לגבי הכוונה האלוקית בבריאת הארץ (ובנתינת התורה בארץ):

לפי בית שמאי העילוי הוא שמים (רוחניות) והכוונה בבריאת הארץ

יצאו בני ישראל בפועל ממצרים, ולשיטתם הסיבה שמזכירים יציאת מצרים (בתפילת ה'הלל') היא "כיוון שהתחיל במצווה - אומרים לו מ'רק". ומכיוון שזו הסיבה - אפשר לומר ה'הלל' גם קודם אכילת הפסח. הנה לנו מחלוקת נוספת בין בית הלל ובית שמאי שביסודה שאלת 'בכוח' או 'בפועל'.

בחנוכה ה'בכוח' גובר על ה'בפועל'

ויש לומר שבחנוכה אנו מוצאים חידוש מיוחד בדעת בית שמאי לעומת דעתם בשאר המחלוקות שעניינן הוא 'בכוח' או 'בפועל'. דהנה, בדעת בית שמאי בעניין זה ('בכוח' או 'בפועל') יש לחקור:

לשיטתם שהולכים אחרי ה'בכוח' - האם הכוונה היא שאין צורך להמתין עד להתרחשות בפועל (מות הדגים, ריסוק הדבש וכיוצא בזה) ואפשר להסתפק בשלב הפוטנציאלי של הפעולה, שלב ה'בכוח' (אבל ברור לגמרי כי בסופו של דבר ה'בפועל' חזק יותר מה'בכוח'; כפי שהדברים מובנים, לכאורה, בפשטות) - או שמא, שיטת בית הלל מעדיפה את שלב ה'בכוח' על שלב ה'בפועל', שזה כבר חידוש הרבה יותר גדול(!)?

ובכן, אם במחלוקת שהוזכרו לעיל הפירוש הוא, כפשטות הדברים, שאין צורך להמתין עד ל'בפועל' ודי לנו ב'בכוח', הרי שבנרות חנוכה אנו מוצאים העדפה מפורשת של ה'בכוח' על ה'בפועל'. שכן, בבואנו להכריע כמה נרות יש להדליק בכל יום, אנו עדים - בחציו השני של חנוכה - למצב של התנגשות חזיתית בין ה'בכוח' ל'בפועל'. דהנה, בערב היום החמישי של חנוכה, כאשר מספר "הימים הנכנסים" (אלה שעתידיים לבוא) הוא ארבעה וכמו כן 'בכוח' השמן (שבו אירע הנס בבית המקדש) לדלוק רק עוד ארבעה ימים, סוברים בית שמאי שיש להדליק אז ארבעה נרות בלבד. לעומת זאת, כאשר סופרים את "הימים היוצאים" (כמה ימים חלפו בפועל) וכן כמה ימים השמן דלק כבר 'בפועל' - אזי המסקנה היא כי יש להדליק חמישה נרות (כדעת בית הלל). ומזה עולה, כי בהכרעים ש"פוחת והולך" נתנו בית שמאי ל'בכוח' עדיפות גוברת על ה'בפועל'!

ליתר בהירות: במחציתו הראשונה של חנוכה ה'בכוח' גורם לנו להחמיר ולהוסיף במספר הנרות יותר מה'בפועל'. לעומת זאת במחצית השנייה של חנוכה המגמה מתהפכת, כאשר ה'בפועל' הוא זה שמחייב להוסיף במספר הנרות (יותר מה'בכוח'). כיוון שכן, היה על בית שמאי לוותר (בנרות חנוכה) על ההידור הזמני (בימים הראשונים) הנובע מה'בכוח', לטובת ההידור המתחייב מה'בפועל' (בימים האחרונים)!. ומכיוון שאף-על-פי-כן סוברים בית שמאי ש"פוחת והולך", סימן כי - בעניין זה, לפחות - העניקו עליונות ל'בכוח' על ה'בפועל'.

דבר זה הוא חידוש גדול ביותר המצריך הסבר - הייתכן א'העדיף את ה'בכוח' על ה'בפועל', את הפוטנציאל על פני מימוש?

ויש לומר בסברת הדבר - מכיוון שכל מציאות (מכל סוג שהוא), קודם שהיא מתרחשת בפועל קיימת היא בכוח, כלומר שה'בכוח' הוא שורשו של ה'בפועל', לכן (יש מקום בסברה לומר ש)ה'בכוח' הוא העיקר ואילו ה'בפועל' הוא כעין תוצאה בלבד. משל נאמר כי הזרע הקטן, שורש הצמיחה כולה, חשוב יותר מהאילן עצמו.

יתרה מזאת יש לומר - דווקא כשהדבר (כל דבר) מצוי עדיין בשלב הפוטנציאלי שלו, הרי הוא עצמו קיים אז (בכוח) באופן נעלה יותר מכפי שיבוא אל הפועל. ובמשל הנ"ל, האילן עצמו כפי שהוא כלול

ספק) הולכים אחר ה'בפועל'. מנגד, לדעת בית שמאי, שנתנית התורה בארץ היא בכדי להעלות את הארץ לדרגתה הרוחנית כפי שהייתה כלולה תחילה 'בכוח' בשמים - מסתבר לומר כי (במקרים שבהם לא פירשה התורה) יהיה הדין על פי גרדי ה'נותן', ולכן הם סוברים שהולכים אחר ה'בכוח'.

כאן חשוב להבהיר: גם לפי בית שמאי, התורה ודיניה ניתנו בהתייחס ל'חפצא' הגשמי שהוא חלק ממציאות העולם בפועל (חפצא של תפילין, 'חפצא' של ציצית, 'חפצא' של לולב וכיוצא בזה). לכן, ברוב סוגיות ההלכה נדרשת פעולה מעשית ("בפועל") ואין להסתפק ביכולת לעשות ("בכוח").

רק בדינים מסויימים שבהם בולט, מעצם טיבם והגדרתם, עניין ה'בכוח' - ולדוגמה, דיני טומאה וטהרה ("הכשר טומאה") - סוברים בית שמאי שהולכים אחר ה'בכוח'. אולם גם במקרים כאלה ה'בכוח' הוא שווה ערך ל'בפועל' (לא יותר מכך).

יוצא מן הכלל הוא עניין נרות חנוכה - שבו, כאמור, ה'בכוח' גובר על ה'בפועל' - וזאת מכיוון שכאשר מדברים על 'ימי החנוכה', מדברים מלכתחילה על מציאות תורנית. כלומר, בשונה מסתם 'יום', 'ימי החנוכה' הם 'חפצא' רוחנית במהותם ועל-כן גם כפי שניתנו לנו כאן בעולם, מודגשים בהם גרדי ה'נותן', וה'בכוח' שלהם גובר על ה'בפועל'.

מחלוקת בשאלת תכלית האדם

מחלוקת כזו - שביסודה עומדת שאלת 'בכוח' או 'בפועל' - אנו מוצאים (לא רק לגבי בריאת העולם, אלא) גם בנוגע לבריאת האדם: "הללו (בית שמאי) אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו (בית הלל) אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא" (עירובין יג,ב).

בריאת האדם פירושה (כאן) ירידת הנשמה למטה לעולם. ונראה כי גם בעניין זה בית שמאי ובית הלל לשיטתם:

לפי בית שמאי שהעיקר הוא ה'בכוח', כלומר שתכלית בריאת העולם והאדם היא העלאתם והשבתם לדרגתם כפי שהיו כלולים 'בכוח' בשורשם הרוחני - אזי "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא". כלומר, אף-על-פי שרצון הקב"ה הוא ששגשג האדם תרד למטה (על-מנת שתשוב ותתעלה לאחר מכן למעלה), אבל כאשר מדברים על רצון האדם מצד עצמו - אזי "נוח לו לאדם שלא נברא" ובוודאי היה מעדיף ששגשגו תישאר במקור חוצבה.

מה שאיננו כן לפי בית הלל שהעיקר הוא ה'בפועל', ממילא, כדי שהאדם יזכה להגיע לתכלית שלימותו עליו להימצא כאן למטה בעולם הזה דווקא, ונמצא כי "נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא".

ומדעותיהם החלוקות בעניין קמאי זה - תכלית כוונת הקב"ה בבריאת העולם והאדם - נובעות דעותיהם של בית שמאי ובית הלל בסוגיות הש"ס הנזכרות (ובעוד סוגיות) וגם בסוגיית נר חנוכה, אם "פוחת והולך" או "מוסיף והולך".

(מתוך יתדו' מקף על שישה סדרי משנה, מאת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע - 'תורת מנחם' - התועודיות' תשמ"ח, כרך ב, עמ' 660-645)

היא שישראל יפעלו בה - בכוח התורה - שתתעלה לדרגת שמים. משום כך נבראה הארץ באופן של השתלשלות מבריאת השמים, כי על-ידי התכללותה תחילה 'בכוח' בשמים ניתנה בה היכולת לשוב ולהתעלות אל שורשה (ובכך, כאמור, להשיג את מטרת בריאתה).

ואילו לדעת בית הלל - הכוונה בבריאת הארץ היא (לא ש'חפצא' ממציאותה ותתעלה לדרגת שמים, אלא אדרבה) שתישאר ממציאותה ובגריה הגשמיים, אלא שאלה כמות שהם יתנהלו על-פי תורה ויהיו חדורים וספוגים בקדושתה.

לפי זה, באומרים "שמים נבראו תחילה" או "ארץ נבראת תחילה", אין כוונתם לקדימות בזמן אלא במהות - כלומר, מי מהם נברא בתור סיבה ומי בתור מסובב. בית שמאי סוברים שהארץ היא 'מסובבת' מהשמים ובית הלל סוברים שהשמים 'מסובבים' מן הארץ.

לאור כל זאת יש לומר כי זוהי המחלוקת היסודית שממנה נובעת מחלוקתם בשאלת 'בכוח' או 'בפועל':

שמים הם ה'בכוח' של הארץ (שכן השמים נבראו תחילה ומהם נשתלשלה הארץ). לכן, לדעת בית שמאי ששיא העילוי הוא "שמים" וכל כוונת הבריאה אינה אלא שהארץ תתעלה למדרגת שמים, כפי שהיו בעודם כלולים 'בכוח' בשמים - העיקר הוא ה'בכוח'. ואילו לדעת בית הלל שכוונת הבריאה היא החדרת קדושה במציאות הארצית כפי שהיא 'בפועל' (ולא שתתעלה לשורשה כפי שהייתה כלולה 'בכוח' בשמים) - העיקר הוא ה'בפועל'.

על-פי זה יומתק גם מה שלפי בית שמאי פעמים שה'בכוח' עדיף וגובר על ה'בפועל'. שהרי לשיטתם, בריאת השמים אינה בשביל הארץ, אלא היא עניין בפני עצמו (ואדרבה, התכלית הסופית של הבריאה כולה היא שהארץ תתעלה לדרגת שמים!) - נמצא אם-כן כי ה'בכוח' איננו אמצעי גרידא להשגת ה'בפועל', אלא אדרבה, עיקר המעלה טמונה ב'כוח' ואילו ה'פועל' אינו אלא אבן-כוחן שעל-ידו מתגלה ומתאמת ה'כוח'.

כגדרי ה'נותן' או כגדרי ה'מקבל'

לתוספת ביאור:

מובן בפשטות כי גדולת כוחו של הקב"ה (בורא העולם), איננה מצד זה שכוחו עתיד להתגלות במציאות של בריאה בפועל, אלא היא נמצאת בכוח מצד עצמו וכמות שהיא.

לפי זה אפשר להסביר את מחלוקת בית הלל ובית שמאי, ביתר עמקות:

הקב"ה, שהוא עליון, נתן את תורתו ומצוותיו לישראל בהיותם למטה בארץ, כנאמר, "ונתן לנו את תורתו". יש בתורה ובמצוותיה גדרים שבהם מתבטא יותר ה'נותן' (הקב"ה) ויש בהם גדרים המבטאים יותר את ה'מקבל' (ישראל כפי שהם למטה בארץ).

השאלה מתעוררת לגבי דינים שבהם לא פירשה התורה אם הם לפי גרדי ה'נותן' או לפי גרדי ה'מקבל'. ובסגנון הדברים עד כה - האם הולכים אחרי ה'בכוח' (גרדי ה'נותן' שהכוח שלו הוא, כאמור, עניין לעצמו), או אחרי ה'בפועל' (גרדי ה'מקבל', הנבראים, שעיקר העילוי אצלם הוא ה'בפועל' ועד שגם מעלת הכוח לגביהם היא מה שסופו להתפתח ולהיות פועל)?

ובכן, לפי בית הלל שנתנית התורה בארץ היא כדי לפעול ולגלות את רצון ה' בתוך מציאות הארץ וגרדיה - מסתבר לומר שעיקר דיני התורה נקבעו על-פי גרדי ה'מקבל' ולכן הם סוברים (כמקרה של

הגיליון נדפס בנדבכת החפץ בעילום שמו